תלמוד מהו? — המפרשים

2. המפרשים

התביעה לסמכות אליה זוכים בעידנים מסוימים במידה כלשהי, טוענת שלמלומד היהודי בכל הזמנים תפקיד זהה: לחבר פירוש למסורת המוסמכת. מבחינה זו ניתן להגדיר את ההיסטוריה המתפתחת של התורה שבעל־פה כהיסטוריית הפירושים. הפרוטו־משנה מפרשת את התורה שבכתב, משנת התנאים מהווה פירוש של הפרוטו־משנה, הגמרא בתורה מבארת את המשנה וכן הלאה. מתוך ההבהרה התמידית הזאת שמבהירים כל הדורות, הבהרה שבסופו של דבר מבקשת רק לפרש את התורה, מתפרסות התורות. שני גורמים מאפשרים זאת: ראשית, כל דור מספק את פירושו מתוך יסוד חיים שונה; ושנית, העומק עד אין חקר האמיתי של התורות. משמעות השילוב בין שני הגורמים האלה היא שכל דור יוכל להיווכח במאמר חדש של התורות, מאמר שלמרות זאת הוא עתיק יומין.

אפשר "לחפור" במשמעות השלמה של התורות רק שכבה אחר שכבה. בעבור כל דור ודור קיימת שכבה מסוימת שלא ניתן היה לגלותה קודם לכן, כיוון שהיא הייתה בלתי נראית עד שמצב חיים מסוים איפשר את גילויה. רוח הזמן המשתנה כל העת מפנה את תשומת לבו של האדם אל מתאמים חדשים, והבסיס של חיי האדם המשתנה תמיד יוצר גם הוא כל העת זוויות מבט חדשות המגלות מעמקים נוספים של התורות. כל אחד התנסה בכך שלפעמים מילים בתנ"ך, המוכרות לו מילדותו המוקדמת ביותר, נגלות לו לפתע באור חדש ומקבלות תובנות עשירות יותר. בדרך זו נפתחת שכבת משמעות נוספת, אבל רק בשל השינויים שחלו באדם כאשר חייו זימנו לו בגרות נעלה יותר, או כתוצאה ממאורע מרגש במיוחד, ועתה הוא קורא בתורות מפרספקטיבה אחרת. ואולם כאשר הדבר מתרחש, הוא מלווה תמיד בהרגשה כי החידוש למעשה כלל אינו חידוש, אלא המובן היחיד הנכון של המילה העתיקה. הרגשה זאת היא אבן הבוחן היחידה של החדש, שבסופו של דבר הוא אינו יותר משכבת משמעות הכלולה במילה הנצחית של התורות מימים ימימה. הפירוש אינו מסוגל לקדם את התפרסות התורות הלאה אלא אם הפרשן משוכנע שכל זאת נמסר למשה בהר סיני. הגורם היחיד הקובע בזה הוא שהאלוקים גילה בתוך ה"דיבור" גם את השכבה המיוחדת הזאת. העובדה שהיא הגיעה להבנתנו רק כעבור זמן מסוים אינה פוגעת כהוא־זה בתכונתו כגילוי.

הפוך בה והפוך בה, כי הכול בה (חגיגה ט"ו:), זו משמעותו של רצף מפעל הפרשנות הזה. כל פירוש צריך להיות "הפיכה" חדשה או שינוי, המגלה "תוכן" חדש בתורות. האלוקים הכניס את "הכול" לתוך התורות; חובתנו להרים שוב את הכול מתוכן; משום כך מעשה הפרשנות הוא פעולה יצירתית, המגלה לנו שוב ושוב אמת חדשה.

לפיכך, אם כי כל פעילותם של תלמידי החכמים מאז חתימת התלמוד היא לא יותר מפרשנות, ביסודו של דבר אין בכך כל חידוש. הנתק בסמכות שהתרחש בסביבות שנת 500 לספירה הרחיב את ה"מסורת" והגדיל את החומר הדורש פירוש; ואולם צורת הפרשנות נשארה. כמו תמיד בהיסטוריית התורות, אותן השאלות נשאלו מאז חתימת התלמוד: מהי כוונת הכתוב? מה דורשות התורות? וכמו במשך כל היסטוריית התורות, גם אחרי שנת 500 לספירה מתגלים גורמים והקשרים חדשים כאשר השאלות הללו נשאלות שוב, על סמך נסיבות חיי אדם שלא נצפו עד כה. מסיבה זו גם בזמננו אנו פעולת הפרשנות עדיין מובנת כהתפרסות יצירתית של התורות.

השאלה לגבי פירוש הטקסט נענתה בידי הפרשנים המתייחסים למעשה ישירות לכתוב, כלומר הפירוש של רבי שלמה יצחקי (הנקרא רש"י), פרשן התלמוד והמתורגמן החשוב ביותר בכל הזמנים, שללא עמלו היה זה בלתי אפשרי במשך מאות בשנים לקרוא בתלמוד. לפירוש רש"י נוספו "תוספות", בעיקר על ידי תלמידיו. קיימים עוד חיבורים שונים המשתדלים להסביר את דרישות התורות:

1. גוף רחב של ספרות שאלות ותשובות (שו"ת), השייך לסוג הספרות הפוסט־תלמודית הישנה ביותר על התורה שבעל־פה. הוא עוסק בעיקר ב"מקרים החדשים" המתרחשים תמיד ונפחו גדל מדור לדור עד שלמעשה אי אפשר להשיג מבט כללי עליו.

2. אותם חיבורים המסכמים את המסקנות ההלכתיות (כלומר המחייבות) של התלמוד וספרות השו"ת, כגון הרי"ף (רבי יצחק אלפסי), משנה תורה של הרמב"ם, ושולחן ערוך של רבי יוסף קארו.

תהליך הפרשנות לא יושלם לעולם. תמיד נשאלות מחדש שאלות לגבי משמעות הכתוב ולגבי החובות שדורשות התורות ב"זמן הזה", כי הזמן הזה מציג תמיד דבר חדש, ושוב ושוב נדרשות תשובות המוסקות מן היסודות. כתוצאה מכך הן מובילות גם לנתקים חדשים בסמכויות. מתקיימת "התדיינות" בין שני נתקים כאלה, כאשר כל אחד מייצג תקופה; בין שתי תקופות, המופרדות אחת מהשנייה על ידי נתק סמכות, נהפך הדיון ל"פרשנות". בדרך זו פירוש הולך אחרי פירוש: אבל הכול ממוקד במקור נצחי – התורה שבכתב. כך במשך הזמן הגילוי "מתגלה" לנו על ידי ה"פרשנות".